

ПРОФЕСИОНАЛНА ГИМНАЗИЯ ПО СЕЛСКО СТОПАНСТВО “ГЕО МИЛЕВ”

✉ гр. Мъглиж, ул. “Гео Милев” № 70, e-mail: pgssmg@abv.bg, www.pgssmg.com

☎ 04321 / 23 10 - Директор, 23 71 - канцелария

УТВЪРЖДАВАМ: /п/
заповед № 1808-398/13.09.2019 г.
инж. Росица Милинкова
директор на ПГСС „Гео Милев“
Мъглиж

МЕХАНИЗЪМ

**ЗА ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ
НА ТОРМОЗА И НАСИЛИЕТО
В ПРОФЕСИОНАЛНА ГИМНАЗИЯ
ПО СЕЛСКО СТОПАНСТВО
„ГЕО МИЛЕВ“, гр. МЪГЛИЖ**

за учебната 2019-2020 година

I. ВЪВЕДЕНИЕ И ЦЕЛ НА НАСТОЯЩИЯ ДОКУМЕНТ

Настоящият документ има за цел да очертае рамките на единен механизъм за противодействие на тормоза в ПГСС „Гео Милев“, гр. Мъглиж, който да подпомогне училищата в техните усилия за справяне с това явление.

Въвеждането на общ механизъм за противодействие на тормоза се налага от разбирането, че реален напредък в справянето с насилието може да бъде постигнат само в резултат на прилагането на последователна и целенасочена политика, която се споделя и следва от цялата училищна общност и се подкрепя от всички отговорни институции. Подобна политика е необходимо да включва мерки и дейности за превенция и намеса, както и разписани механизми и отговорности за действие в ситуации на насилие. Тези елементи са подробно разгледани в настоящия документ.

В него се разясняват понятията „насилие“ и „тормоз“, видовете поведение, които те включват, както и белезите, по които да бъдат разпознати, описани са задължителните елементи на училищната политика за противодействие на тормоза.

II. ИЗМЕРЕНИЯТА НА ТОРМОЗА В УЧИЛИЩЕ

Насилието между деца обхваща широк спектър от прояви. То е явление със сериозни размери и оставя дълготрайни последици върху психичното здраве и поведението както на децата, които търпят насилие, така и на онези, които го извършват или наблюдават. Последиците от насилието в училище са особено тежки и продължителни и силно привличат общественото внимание.

1. Какво е насилие?

В България в официална употреба е дефиницията на понятието „насилие“, дадена в параграф 1, т. 1-5 от допълнителните разпоредби на Правилника за прилагане на Закона за закрила на детето. Две от определенията имат пряка връзка с насилието от деца върху деца, което е обект на настоящия механизъм.

– **Физическо насилие** е „причиняване на телесна повреда, включително причиняване на болка или страдание, без разстройство на здравето“.

– **Психическо насилие** „са всички действия, които могат да имат вредно въздействие върху психичното здраве и развитие на детето, като подценяване, подигравателно отношение, заплаха, дискриминация, отхвърляне или други форми на отрицателно отношение, както и неспособността на родителя, настойника, попечителя или на лицето, което полага грижи за детето, да осигури подходяща подкрепяща среда“.

– **Сексуално насилие и злоупотреба** над дете според определението на СЗО е „участието на дете в сексуални действия, които той или тя не разбира напълно и за които не е в състояние да даде информирано съгласие, или за които детето не е подготвено от гледна точка на развитието си и не може да даде съгласие, или които са в нарушение на законите или социалните табу на обществото“.

– **Пренебрегване** е неуспехът на родителя, настойника и попечителя или на лицето, което полага грижи за детето, да осигури развитието на детето в една от следните области: здраве, образование, емоционално развитие, изхранване, осигуряване на дом и безопасност, когато е в състояние да го направи.

2. Какво е тормоз?

Тормозът спада към насилието над дете и се третира с мерките на Закона за закрила на детето. Ключови в разбирането за тормоза са следните характеристики:

1. злонамерена проява, която има за цел да нарани или унижи дете;
  2. извършва се от позиция на силата, като едната страна използва доминиращата си позиция, за да нарани другата физически или психически, да я унижи или изолира;
  3. повтаря се многократно във времето, а не е еднократен и изолиран акт на насилие.
- Проявите на тормоз най-общо могат да бъдат разделени на следните основни групи:

– **Физически тормоз** – например, блъскане, щипане, разрушаване, удряне, нанасяне на болка, спъване, затваряне в някое помещение;

– **Вербален тормоз** – словесни изрази, които имат за цел унижат и оскърбят детето на база раса, пол, религия, сексуалност, увреждане или друго, с което се подчертава различие от останалите. Включва подмятания, подигравки, унижение, заплахи, обиди;

– **Психически тормоз** – например, подмятане, подиграване, закачане, омаловажаване, заплахи, изнудване, повреждане на имущество, кражба и хвърляне на вещи, заплашителни погледи, неприятелско следене;

– **Социален тормоз** – например, избягване, игнориране, изключване от дейността, одумване и разпространение на зловни слухове, натиск върху другите да не влизат в приятелски отношения с децата, обект на тормоз, изолиране;

– **Сексуален тормоз** – представлява всяка форма на нежелано словесно, несловесно или физическо поведение със сексуален характер, имащо за цел или водещо до накърняване на достойнството на лицето, и по-специално създаване на смуцаваща, враждебна, деградираща (принизяваща), унижителна или обидна обстановка. Включва измислянето на сексуализирани прякори или имена, коментари за външността на някой и подигравки със сексуално значение, неподходящо докосване, бележки и надписи със сексуално съдържание и т.н. до по-екстремни форми на нападане и насилие.

– **Кибер насилие** и **Кибер тормоз** са насилие и тормоз, които се осъществяват в дигитална среда чрез дигитални устройства. Включват създаване и разпространение на обидни, заплашителни и подигравателни визуални материали, снимки и текстови съобщения, които уронват достойнството на детето или го унижават: снимането на дете с мобилен телефон и свободното разпространяване на снимки или видеозапис без негово съгласие, кражба на самоличност/профили, обиди, разпространение на слухове в социалните мрежи и др.

III. ОСНОВНИ ЕЛЕМЕНТИ НА МЕХАНИЗМА ЗА ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ НА ТОРМОЗА В ПГСС „ГЕО МИЛЕВ“ МЪГЛИЖ

Причините за насилието са много и комплексни и училището трудно би могло да повлияе на всички. То може обаче успешно да намали тези фактори, които са свързани със средата в училище и които допринасят за проявата на агресия и за утвърждаване на агресивни модели на поведение, чрез:

- системни усилия за възпитаване у децата на социални умения и нагласи, които не допускат насилие във взаимоотношенията;

- подобряване на физическата среда в училище (с фокус върху класните стаи), която не съдържа предпоставка за изява на агресивното поведение и в същото време създава условия за формирането на класа като общност;

- работа с нагласите към ученето, които намаляват съревнователния елемент между учениците за сметка на екипната работа и споделяне на проблеми в общността на класа, както и проектно-базирано обучение, включително и изнесени дейности, които дават отлични резултати в тази посока;

- следване на последователни стъпки за подкрепа и разбиране на последиците от насилието и за справяне с неприемливото поведение на децата, които не наблягат на наказанието.

Превенцията на тормоза включва комплекс от мерки, които имат за цел ограничаване и/или елиминиране на предпоставките и рисковите фактори, допринасящи за насилието. Превенцията поставя приоритет върху дейности на равнище клас, например създаване на правила на отношения в класа, морално възстановяване на щета, тематични дискусии, регулярно провеждани в часа на класа или по друго време. Дискусиите са възможност в класа да се поставят за обсъждане въпроси, които вълнуват или смуцават

децата, като по този начин се създава пространство за отработване на агресията чрез говорене, разиграване на ситуации, тяхното обсъждане и съответно осмисляне.

Интервенциите включват действия и мерки, които целят спиране и разрешаване на възникнала вече ситуация на тормоз, като се отчитат индивидуалните потребности на всяко дете, въввлечено пряко или косвено в ситуацията, и се прилага принципа на най-добрия интерес на детето. В по-голямата си част интервенциите включват отговора на училището при възникнали ситуации на тормоз.

СИСТЕМА ОТ ДЕЙНОСТИ НА НИВО УЧИЛИЩЕ ЗА ПРЕДОТВРЯВАНЕ И ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ НА ТОРМОЗА В ПГСС „ГЕО МИЛЕВ“, ГР. МЪГЛИЖ

1. Превенция

1.1. Оценка на проблема

Оценката и анализирането на проблема е първата стъпка към неговото решаване. Оценката на проблема изисква да се даде отговор на следните въпроси: Осъзнава ли се проблемът и какво се знае за него? Кой видове и какви форми на тормоз има в училището? Колко често те се проявяват? Къде са местата, на които най-често се случват? Кой са участниците? Как се е реагирало до момента? Какво следва да се предприеме, за да бъде реакцията ефективна?

Оценката следва да се извършва в началото и в края на учебната година. Тя се организира от училищното ръководство. За целта могат да се използват редица инструменти, като специални въпросници, дискусии с участие на цялата училищна общност, фокус групи с деца, учители и родители и др.

Резултатите от оценката и наличието на проблем се обсъждат на педагогически съвет с участието и на непедagogическия персонал, а в подходящ формат – и с родителите и децата.

1.2. Създаване на координационен съвет

Със заповед на директора се определя училищен координационен съвет с ясни функции и делегирани отговорности, който да отговаря за планиране, проследяване и координиране на усилията за справяне с тормоза. Съветът се ръководи задължително от заместник-директор и включва учители, ученици и родители.

1.3. Планиране на превантивни дейности за съответната учебна година

На базата на извършената оценка в началото на учебната година координационният съвет изготвя Годишен план за противодействие на училищния тормоз.

Актуализират се при нужда Етичният кодекс на училищната общност, Правилникът за дейността на училището и се запознават засегнатите лица с него.

Осигуряват се възможности за повишаване квалификацията на педагогическите специалисти във връзка с превенция на тормоза и насилието в училището.

Създават се условия за информиране на училищната общност за съществуващи услуги и програми за превенция и противодействие на насилието и тормоза в училището, в общината или областта.

2. Интервенция

2.1. Водене на дневник със случаи и процедури за управление на информацията

Дневникът със случаи се създава за целите на анализа и планирането на цялостна политика за превенция и интервенция на насилието и тормоза. В него се документират единствено ситуацията, съответстващи на второ и трето ниво според приетата класификация в Механизма за противодействие на тормоза и насилието в институциите в системата на предучилищното и училищното образование. За тези случаи е необходима и намесата на училищния координационен съвет. В Дневника със случаи се описва следната информация: дата, клас, участници, вид насилие и ниво, какво е предприето като действие, подпис на служителя.

На базата на вписаните ситуации координационният съвет извършва анализ и оценка на риска от продължаване на насилието и тормоза. Училищният координационен съвет е отговорен за анализа и разпознаването на деца и ученици, които участват и се вълечат в ситуации на насилие и тормоз, без значение дали извършват проявите или са пострадали от насилието. От анализа координационният съвет дава становище за индивидуална работа по случай с дете, което се намира в ситуация на риск по смисъла на Закона за закрила на детето и Закона за предучилищното и училищното образование, предлага мерки и конкретни интервенции, които могат да бъдат индивидуална, групова работа и др. Училищният координационен съвет дава становище и насочва ученика към допълнителна подкрепа за личностно развитие на дете в риск. Дневникът се съхранява при председателя на Училищния координационен съвет.

2.2. Инициране на работа по случай, включително насочване на случая към други служби.

Всеки служител в училището е длъжен при установяване на случай на насилие и тормоз незабавно да уведоми директора на институцията.

При случаи от трето ниво, както и по преценка при случаи от второ ниво, незабавно се уведомява Дирекция „Социално подпомагане“ (Отдел „Закрила на детето“ – ОЗД) и/или полицията. Уведомените институции започват проверка на сигнала, в следва се включи представител на институцията (класен ръководител, учител на класа). Индивидуалната работа по случай с дете се осъществява интегрирано от мултидисциплинарен екип.

За насочване към други служби се прилагат практическите насоки описани в Приложение 3 „Кога, кой и къде може да се подава сигнал за дете в риск“ от Механизма за противодействие на тормоза и насилието в институциите в системата на предучилищното и училищното образование.

СИСТЕМА ОТ ДЕЙНОСТИ НА НИВО КЛАС ЗА ПРЕДОТВРЯВАНЕ И ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ НА ТОРМОЗА В ПГСС „ГЕО МИЛЕВ“, ГР. МЪГЛИЖ

1. Превенция

Прилагат се обучителни дейности (всички форми на групова работа, дискусии, решаване на казуси, ролеви игри, споделяне на опит), в които водеща роля има класния ръководител, като се използват възможностите на часа на класа, учебни предмети от задължителните учебни часове, различни извънкласни и извънучилищни дейности.

2. Интервенция

За всички случаи на насилие или тормоз се обсъждания в класа за изясняване на ситуацията; съвместни действия между класен ръководител или учител с психолог или друг, външен за училището специалист; използване на посредник за разрешаване на конфликти; провеждане на тематична родителска среща.

ВКЛЮЧВАНЕ НА РОДИТЕЛИТЕ

Привличането на родителите е съществена част от реализирането на училищната програма и важно условие за нейната ефективност. Родителите се привличат като партньори в дейностите по превенция /тематични родителски срещи, представяне на професии в час на класа/, както и в случаите на интервенция /родители – медиатори, родители – специалисти/.

ПРАКТИЧЕСКИ НАСОКИ ЗА ИНТЕРВЕНЦИЯ В КОНКРЕТНИ СИТУАЦИИ

Цялата училищна общност трябва последователно да прилага добре обмислени и планирани дейности за ефективно справяне с тормоза и насилието в институцията. На основание насоките, описани в Механизма за противодействие на тормоза и насилието в

институциите от системата на предучилищното и училищното образование в ПГСС „Гео Милев“, Мъглиж са разписани поредица от правила за действие.

1. Прекратяване на ситуация на насилие и тормоз

Задължение на всеки служител на институцията е да се намеси, за да прекрати ситуация на насилие/тормоз, на която е станал свидетел или за която е получил сигнал (от ученик, родител или друг служител):

- в случай на физически тормоз учениците трябва да бъдат разделени и да се прекрати физическият контакт между тях незабавно; когато има опасност за живота на ученика, неговото здраве и живот може да се използва разумна физическа сила под формата на избутване, издърпване, задържане на място.
- не трябва веднага да се разпитва за случилото се, да се обсъждат причините за насилието или да се изяснява ситуацията. Това може да се случи на по-късен етап. Важното е учителят ясно да обяви пред всички, че това е насилие и то е недопустимо поведение. Не е добре да се разпитва за подробности и ученика, който е потърпевш, особено в присъствието на ученика, който е нанесъл насилието/тормоза и на други ученици, защото това може да урони неговото достойнство. Фокусът на интервенцията трябва да бъде насочен към учениците – свидетели на насилието, към средата, а не към активните участници и потърпевшите в ситуацията на насилие;
- когато става въпрос за първа проява, която не е тежка по отношение на нанесената вреда, може да се приложи подходът за възстановяване на щетата.

2. Подход за възстановяване на щетата

Възстановяване на щетата е принцип, който предполага, че хората правят грешки. Грешките следва да бъдат поправени, като същевременно не се налагат наказания. Този принцип подчертава поемането на отговорност за неприемливо поведение и за позитивно решаване на проблема. Възстановяването на щетите успешно може да се прилага за материални и за нематериални щети. Подходът за възстановяване на щетата изисква време и по-задълбочен разговор с ученика, който е извършил насилие, за да му се помогне да разбере какви са последствията от неговата постъпка. Поради тази причина е най-добре този подход да се приложи от класния ръководител, член на училищния координационен съвет или медиатор като се покаже ясно, че проблемът е в начина на поведение, а не в личността на самия ученик, и че се цели не просто налагане на наказание, а възстановяване на изгубени ценности:

- като първа стъпка класният ръководител, член на училищния координационен съвет или медиатор изслушва ученика. С различните участници в ситуацията на тормоз се разговаря поотделно;
- ключов момент във възстановяването на щетата е, че в разговора с ученика, той сам предлага как ще поправи грешката си, с което отново ще се възстанови нарушената ценност. С това негово предложение трябва да са съгласни и останалите участници в ситуацията.
- след изясняване на ситуацията и постигане на договореност, класният ръководител/медиаторът за определен период от време проследява поведението на учениците и дава обратна връзка на училищния координационен съвет;
- при преценка ученика може допълнително да бъде насочен към програми и услуги в общността.

3. Действия при инцидент, криза или при повторна ситуация на насилие или тормоз

- при инциденти и кризи се препоръчва работа в цял клас, като кризисната интервенция е от минимум 45 минути до 1 час и 30 мин. в затворено пространство, в което участниците не допускат нови лица, и др. Най-подходящо е тази интервенция да бъде извършвана от психолог като се потърси съдействие от Националната мобилна група за психологическа

подкрепа, състояща се от кризисни психолози към МОН, мобилната група или специалист от услуга в общността или мобилни кризисни психолози от Държавната агенция за закрила на детето;

- работата с ученици, които са обект на тормоз, трябва да бъде насочена към формиране на умения за справяне с подобно поведение. Важно е класният ръководител да поговори с ученика, по възможност още същия ден или веднага след като е разбрал за случая, за да разбере какво точно се е случило. Ако е необходимо отделни факти могат допълнително и дискретно да бъдат проучени;
- погрешно е открито и публично пред другите ученици да се оказва подкрепа на потърпевшия ученик, защото това допълнително ще урони достойнството му пред неговите връстниците. При този първи разговор е важно да се предложи на ученика подкрепа, като се разговаря с него какво точно ще му помогне да се почувства сигурно;
- необходимо е да се подчертае поверителността на разговора, като се спомене кои ще бъдат уведомени за случилото се;
- ученикът трябва да почувства доверие и сигурност за споделяне, което е особено важно ако насилието се повтори. Може да му се предложи да поговори с психолог;
- не е препоръчително да се прави среща между ученика, върху когото е упражнено насилието, и ученика, който е извършил насилието, с цел да се помирят и да се разберат. Такива срещи могат да доведат до неблагоприятни последици. При въздаване на необходими условия в училището може да се реализира медиация с цел възстановяване на емоционалната и моралната щета и взаимовръзките между учениците.
- необходимо е да се наблюдават учениците в следващите дни и при необходимост отново се разговаря с тях;
- необходимо е да се работи с наблюдателите не само на нивото на превенцията, но и след ситуация на тормоз;
- не се отстраняват наблюдателите, когато се прекратява или управлява ситуация на тормоз, като всички, които са били там, следва да видят какво се прави съгласно правилата на училището;
- валидират се правилата и етиката на поведението и се подкрепят тези, които са се намесили в защита ценностите на институцията. На останалите се споделя очакването да направят същото, ако се случи в бъдеще;
- насърчават се отговори на насилието с думи, търсене на помощ и съобщаване за случая;
- при преценка детето може да бъде насочено към услуги в общността.

3. Насочване на ученика и неговите родители към програми и услуги в общността

Насочването на ученика и неговите родители към консултация и психологическа работа следва да се осъществява от класния ръководител или член на училищния координационен съвет. Насочващият трябва да е запознат с услугите в общността и да даде пълна и конкретна информация на родителите за възможните услуги и програми – къде може да се консултират, колко струват консултациите, какво представляват консултациите, какъв е метода на работа и т.н. Важно е насочването да се направи конкретно и с грижа, за да могат родителите и ученика да се възползват, а не да го приемат като мярка за наказание.

4. Действия при насилие на ученик срещу член на екипа на институцията

- Действието се прекратява незабавно от възрастен, който е в близост до мястото на извършеното насилие.
- Оказва се помощ в случай, че има пострадал/пострадали.
- Ученикът трябва да бъде отделен с оглед на възстановяване на сигурността. Отделянето на ученика може да бъде временно до успокояването му, осъществява се психологическо консултиране/кризисна интервенция.
- Уведомяват се родителите на ученика.

- С ученика започват дейности за установяване на причините, изясняване на ситуацията, оценка на проблема. С него задължително разговаря член на училищния координационен съвет, а при необходимост се търси психолог от външна институция. След разговора се дава становище за оценката на проблема и поведението, за целите и последствията от вземането на решение от Педагогическия съвет.
- училището организира провеждане на педагогически съвет за вземане на решение за последващи действия. Обсъждат се възможни действия и се прави план за работа с ученика.

5. Действия при насилие на възрастен срещу ученик

При насилие на възрастен над ученик незабавно се подава сигнал към ОЗД и/или полиция и се свиква Координационния механизъм за дете в риск.